

DE STAD ALS FEESTTONEEL: DE ZWANENZANG VAN DE UTRECHTSE CORPSLUSTRA

Frank Flippo

De Oudegracht als Hellespont, een Azteeks paleis op het Vredenburg, Romeinse wagenrennen: universitaire lustra georganiseerd door het Utrechtsch Studenten Corps (USC) waren hoogtepunten in het vroeger zo slaperige en stijfburgerlijke Utrecht. Stadsbrede, theatrale feesten waar de gewone man *en masse* van genoot. Sommige lustra waren bovendien artistieke hoogtepunten. Hoe konden deze ontstaan vanuit tamelijk eenvoudige maskerades, en waarom zijn corpslustra tegenwoordig weer kleine, besloten feesten?

Het begon in de achttiende eeuw met een eenvoudige maskerade (een gekostumeerde optocht) als begeleidend verschijnsel van een universitair lustrum. Hieruit ontwikkelden zich complexe, wekenlange lustrumprotocollen. De eerste week, bedoeld voor burgers, bevatte sportwedstrijden en volksspelen. De tweede week was het officiële lustrum met de intocht van reünisten (oud-corpsleden), het openluchtspel, de maskerade, het honorairentoneel (travestietentoneel), muziekuitvoeringen, zeil- en ruitfeesten en een galaconcert met aansluitend bal en *kermesse d'été*.

Het lustrumthema was vaak de intocht van een krijgshoofd in een veroverde stad, die krijgsbuit, hovelingen en gevangenen meevoerde. De maskerades die het USC sinds 1836 in opdracht van de universiteit vijfjaarlijks organiseerde verbeeldden tafereelen uit de vaderlandse geschiedenis: de ontvangst van Filips de Tweede in Utrecht (1846), de intocht van Karel de Stoute in Zutphen (1876). Een student met toneelervaring en genoeg geld om zijn eigen kostuum te betalen mocht de hoofdrol spelen. Hij moest dan ook zijn receptie, de 'Cour', zelf bekostigen. In 1891 kostte een kostuum al 200 gulden, inclusief schoeisel. Gaandeweg vonden leden van het USC alleen een maskerade wat te oppervlakkig worden. Daarom werd in 1896 voor het eerst een openluchtspel georganiseerd: 'Het Ridderhofspel te Wenen in 1560'. De invloed van de romantiek vertaalde zich vanaf deze tijd in steeds artistiekere maskerades en steeds gedetailleerdere historische entourages, waarbij aan kostuums hoge eisen werden gesteld. De openluchtspelen waren bestemd voor een publiek van welgestelden, het volk genoot van de gratis maskerades. 1896 is de opmaat voor een absolute bloeitijd van de lustra.

Germanicus

Het lustrum van 1906 vierde de intocht van de Romeinse veldheer Germanicus. Het spel zette in zijn enorme omvang en luister de toon voor toekomstige lustra. Utrechtse firma's leverden wapens, pruiken, harnassen en schoenen. De hoofdrolspeler, juridisch student H.B. VerLoren van Themaat, ging zo op in zijn

rol dat hij een boek schreef over Rome in de tijd van Tiberius en colleges Latijn volgde om zijn toespraken mee te scherpen. Hij droeg een purperen goudbestikte toga, daaronder een met gouden palmen versierde tunica. De wagenrennen werden in vier rondes gereden. Langs de Leidseweg denderden karossen met veertig speciaal voor de gelegenheid getrainde en ingevoerde Litouwse renpaarden. Het Circus Maximus was opgetrokken op ware schaal, inclusief vijfduizend zitplaatsen. Latijnse triomfkreten schalden over de met triomfbogen en antieke voorzetgevels versierde pleinen. De winnaar kreeg van Germanicus een zilveren overwinningsbeker en een lauwerkrans. Tot de verfilming van Ben Hur moet dit de meest spectaculaire Romeinse herleving ooit zijn geweest.

In 1926 konden stadsbewoners genieten van 'Ichnathon', het eerste niet-Europese thema. Het stuk mocht op herhaling tijdens de opening van de Olympische Spelen van Amsterdam in 1928. In Utrecht werd een complete tempel nagebouwd. De maskerade verbeelde de zegetocht van Ichnathons tegenspeler Horemheb. Met Egyptische straten, defilerende olifanten en rondfietsende Egyptenaren leek de stad die week waarlijk betoverd. Vijf jaar later pakte het USC uit met een optocht van Cortez op weg naar het paleis van Aztekenprins Montezuma op het Vredenburg, die daar 'cour' hield. 'Cortez' was de laatste historische maskerade in de oude corpstraditie met zijn vergulde stijl en met handgemaakte kostuums. In de crisistijd rond 1936 vond men zo'n exotische figuur die een week lang recepties afliep niet passen. Men koos daarom voor een nationale held in 'De Groote Geus'. Deze Willem van Oranje droeg tijdens de lustrumweek een harnas van gebloeid staal, een exacte kopie van het origineel, en betaalde daarvoor 1500 gulden. Voor het drievoudige had je in die tijd een landhuis. De bekende toneelmeester Albert van Dalsum gisseerde het stuk.

Ontreddering

Het lustrumspel 'Quo Vadis?' uit 1946 reflecteert de naoorlogse onzekerheid. 'Quo Vadis?' stelde existentiële vragen die eerder thuishoorden in 1960. Het ging velen boven de pet, maar het *Utrechtsch Nieuwsblad* schreef terecht: 'De ontreddering en vergroving van de menselijke geest is het eigentijdse probleem dat dit stuk aan de orde stelt.'

Tegen die tijd wensten ook de andere Utrechtse studentenverenigingen – SSR, UVSV, Veritas en Unitas – een vinger in de pap bij het organiseren van het lustrum. Tijdens de aanloop hiervan stelde het Corps dat het op grond van historie en ervaring hierin een leidende rol mocht nemen. Alleen het UVSV

Jimmy Walker stapt in de auto, 1966.

ging hiermee akkoord. Zo werd het toch nog een hoofdzakelijk door het Corps georganiseerd lustrum. In 1951 verlangde men met 'Djenghis Khan' naar een vooroorlogs feest, maar niet alle materialen waren verkrijgbaar. UVSV-studentes vervaardigden alle 250 kostuums in een speciaal naaiatelier. Veldslagen met China en Perzië confronteerden de barbaarse Khan met de vraag naar de legitimiteit van geweld, vertolkt door zijn tegenspelers, een imam en een Chinese wijsgeer. Aan het eind trok Khan zich terug in de steppen en ging van het toneel met zijn troepen de stad in. Het Janskerkhof werd een Mongools tentenkamp. De voorpagina van het *Utrechtsch Nieuwsblad* werd een weeklang een corppagina, compleet met lustrumlogo. Een circus

en een dierentuin leverde dieren, een Perzische poort flankeerde het corpsgebouw.

Na het lustrum was er stevige ruzie ontstaan met de andere verenigingen. De universiteit distantieerde zich van het conflict en organiseerde sindsdien haar lustra zelf. Ook het Corps kreeg zodoende vijf jaar later haar eerste lustrum, eigenlijk van het sociëteitsgebouw PHRM aan het Janskerkhof. Het thema werd 'Xerxes'. Het Corps twijfelde nu er meer clubs waren. Wie waren zij dan om de hele stad in te nemen? Na lange discussies werd daar toch toe besloten. En opnieuw werkte het, misschien doordat er nog niet zoveel grote evenementen waren. Het Janskerkhof werd Xerxes' harem, de Oudegracht de Hellespont waarover een veerboot

ging, met aan beide kanten Xerxes-kelderbars. Een Perzische markt, op de Neude een papier-maché beeld van de heerser op een olifant. Het laatste grote lustrum in stijl en thematiek. Niemand merkte dat dit alleen een corpslustrum was. Leden van het koninklijk huis luisterden de galapremière op, er was een maskerade en overall hingen straatversieringen. Het was het allerlaatste openluchtspel. Dit lustrum kreeg meer pers aandacht dan ooit. Net als in 1936 vonden de toeschouwers de nar leuker dan de held. Een voorbode van andere tijden?

Galg

Rond 1960 was Utrecht de enige Nederlandse universiteitsstad die nog twee maskerades te gaan had. Maar ook hier schreed de tijd voort en doordat elke tijd nieuwe uitdrukkingsvormen vraagt, kwam die waarin het corps zich manifesteerde, danig onder druk te staan

In 1961 vierde het existentialisme hoogtij en de Fransen waren *en vogue*. Vandaar de keus voor 'François Villon'. Een enorme galg in de Nobelstraat leverde boze brieven op. De later bekende Amsterdamse dominee Nico ter Linden speelde de dichter-bohémien en provoceeerde naar behoren toen hij de burgemeester 'de grootste gek' noemde. Het feest toonde een zilveren fakkel, een Breugheliaanse maaltijd en een lezing van Hella Haasse over het *joie de vivre* van Villon. Sociëteit, stadhuis en Bakkerbrug kregen middeleeuwse decorstukken, café Dikke Dries werd een vijftiende-eeuwse herberg. De studenten droegen eenvoudige corduroy capes, door de UVSV'sters voorzien van borduursels. Het Dom-orgel begeleidde het toneelstuk, daarna volgde een nachtmaskerade, de laatste in

traditionele stijl. Het hofleven, de dood, de zeven hoofdzonden werden uitgebeeld, net als een heks in een kooi, hoeren, nonnen, boeven, gilden en pestlieders.

In 1966 vond het allerlaatste stadsbrede lustrum plaats, met het thema 'Jimmy Walker', in de jaren twintig een omstreden burgemeester van New York. Zonder verbindend thema, alleen een stijl: die van Walker, die nogal leek op de studentikoze levensstijl. Jimmy had een *gang* van bodyguards met slappe gleufhoeden en stenguns. Hij verscheen in een zwarte slee, bood jeans aan en asbakken, en hield een *ticker tape parade*. Er voer een schip met dixielandmuziek, er waren Texasbars. Ook hier werd de galapremière opgeluisterd met het koninklijk paar. De optocht was nauwelijks nog een maskerade, ook omdat de Amerikaanse jaren twintig zich nauwelijks lenen voor mythische figuren. Dus geen openluchtspel meer, alleen een theaterstuk.

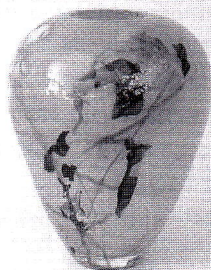
Naspel

In 1931 vond het laatste vooroorlogs-vergulde lustrum plaats, in 1961 het laatste openluchtspel en de laatste authentieke maskerade, en in 1966 het laatste stadsbrede corpsfeest. En daarna?

Na 1966 trok het USC zich terug, waarna de aanstormende protestbeweging met hippies, provo's en kabouters het openbare leven overnam. Het USC beperkte zich voortaan tot het Janskerkhof als feesttoneel. Het lustrum van 1971, met 'Coriolanus' als thema, had geen maskerade of een centrale lustrumfiguur. De kosten van een maskerade bleken niet meer op te brengen en de burgerij had geen

Thea Figuee-Schilderen met glas

Thea Figuee

va. 29 augustus:

Kleine etalage-expositie bij Broese n.a.v. dit nieuw te verschijnen deel in de Nobelreeks

Thea Figuee; Schilderen met glas van Frans Jeursen is te koop bij Boekhandel Broese.

Ook voor de andere publicaties uit de Nobelreeks kunt u bij onze afdeling Kunst in onze winkel aan de Stadhuisbrug terecht.

bij Broese

Boekhandel Broese - Stadhuisbrug 5 - 3511 KP Utrecht
T. 030 2335200 E. kunstmuziek@broese.net I. www.broese.net

FRANÇOIS VILLON

François Villon (Nico ter Linden), 1961.

belangstelling meer voor het versieren van de hele stad. Het lustrum hield op een stadsfeest te zijn. Alles wat met het corps te maken had, werkte ineens als een rode lap op een stier. Toen de maskeradecommissie voor een bespreking in Den Haag was, werd de op het Binnenhof geparkeerde bus met opschrift 'Lustrum 1971 Utrechts Studenten Corps' door een toevallig passerende groep demonstranten in brand gestoken. In 1966 gebeurden zulke dingen nog niet omdat toen – in Utrecht

althans –het welvaartsoptimisme nog overheerste. Maar in 1971 voerde de maatschappijkritiek hoogtij. Onbekommerd feestvieren gold als verdacht en studenten met blazers moesten misprijzende blikken incasseren. Woest werden actievoerende studenten van alleen al het woord corps. De lustrumvoorstelling van 1971 werd een geëngageerd stuk, met een centrale gedachte waarover gediscussieerd kon worden. Politiek theater dus! 'Coriolanus' van Shakespeare gaat over een arrogante veldheer die door het publiek ten val wordt gebracht. De politieke avonden die het corps erbij organiseerde werden matig bezocht op dit bescheiden eenwekelijkse lustrum eind maart. Een verbindend thema was op de aanpalende feesten ver te zoeken. Het lustrumvignet reflecteerde de onzekerheid: een Januskop. In 1976 was het thema 'Lucifer', over revolutionaire figuren door de eeuwen heen. De corpsleden vonden dat weinig interessant. Alleen de seksuele revolutie kon rekenen op warme belangstelling. De lustra na 1976 beperken zich tot de eigen kring.

Herinneringen en relikwieën zijn al wat rest. Zulke groots opgezette bronnen van vermaak voor alle delen van de bevolking zijn passé en uit de tijd. In de huidige samenleving is het moeilijk voor te stellen dat een universiteitslustrum, georganiseerd door het USC, Utrecht ooit weer zo zal betoveren.

Met dank aan Jeroen Jekel en het Utrechts Corpسمuseum. Naar aanleiding van dit artikel wordt in de toekomst nader onderzoek verricht naar de Utrechtse maskerades.

SJAAK RAMAKERS

Met ingang van dit nummer worden telkens vier fotografische portretten van beeldende kunstenaars opgenomen. Deze portretten zijn speciaal door Sjaak Ramakers voor het *Nobelmagazine* gemaakt. In dit nummer treft u vier portretten aan: van Thea Figee, Otto Hamer, Nicole Montagne en Gerard van Rooy.

Sjaak Ramakers is in 1947 in het Limburgse Spekholzerheide (gemeente Kerkrade) geboren. Op tweejarige leeftijd verhuisde hij naar Utrecht. Na de lagere school en een paar jaar voortgezet onderwijs

ging hij werken in een Utrechtse fotowinkel, waar zijn liefde voor de fotografie is ontloken. Zijn grote nieuwsgierigheid naar mensen maakte hem tot portretfotograaf. Door een goed contact met de te portretteren persoon ontstaat er een foto waar beiden mee kunnen instemmen. In de visie van Ramakers is een foto geslaagd als intuïtie het criterium is.

Sinds zijn twintigste levensjaar werkt Sjaak Ramakers als portretfotograaf. Hij werkt voor diverse kranten, tijdschriften en andere gedrukte media.